

Ірина Пісулінська

ЧУДЕСА ПРИРОДИ

ЗАКОХАТИСЯ У МИТЦА

Як має виглядати досконале зваблення у світі тварин? Піснею? Танцем? Забарвленням? Запахом? Їжею? І те, і інше, вибирайте, що вам до вподоби. А мені видається дивовижною шлюбна поведінка альтанникових птахів.

Червоношапковий золотий альтаночник (*Sericulus bakeri*)

Альтанникові птахи

Орнітологи вважають, що альтанникові мають спільних предків з райськими птахами. У них доволі яскраве оперення, хоч і не таке приголомшливе, як у райських птахів. Але вражають вони не лише зовнішнім виглядом. Ці птахи – неперевершені архітектори.

„Усі птахи – непогані будівельники“, – скажете ви. І будете праві. Але самці альтанників будують не гнізда для виведення потомства, а ритуальні альтанки, в яких виконують токові танці для приваблення особин протилежної статі. Творчість самця – не для буднів, а виключно для спокушання та любовних ігор. Згодом самочка сама зів’є на дереві чашоподібне гніздечко для майбутнього потомства.

Живуть альтанники в лісах Нової Гвінеї та Австралії, переважно на сході та півночі континенту, лише птахи виду *Chlamidera guttata* облюбували західну частину Австралії. Родина Альтанникові птахи (*Ptilonorhynchidae*) належить до ряду Горобцеподібних. Вона включає приблизно 20 видів птахів, які складають 8 родів. Усі пташки середнього розміру, живляться ягодами, у молодому віці ще й комахами, нектаром та листям. Самці альтанникових птахів є справжніми митцями, вони умілі архітектори та досконалі дизайнери. Альтанки цих птахів прикрашені з великим смаком та видумкою.

Майстер спокуси

Альтанник *Chlamydera nuchalis*

Атласний альтанник за роботою

З настанням шлюбного періоду пернатий архітектор зводить шатро для залицянь. Початок роботи припадає на червень місяць, а завершується будівництво в листопаді, деколи аж у грудні. Саме у цей час у Південній півкулі літо. У вересні-жовтні самочки вже виводять і вигодовують потомство, а самці-дизайнери все ще вовтузяться зі своїми шедеврами. А що їхні альтанки справді є шедеврами – сумніву не підлягає.

Архітектура альтанок у птахів одного виду є однотипною, а дизайн – різний. Хоча треба відзначити, що палітра деталей для оздоблення житла у птахів одного виду подібна. Кольори предметів, які збирають альтанники, є видовою ознакою. А от художнє оформлення залежить від того, які

„Майстерня” птаха *Amblyornis inornatus*

Токовище *Amblyornis macgregoriae*

Вувір архітектора *Chlamydera nuchalis*

прикраси-іграшки знайде „художник”. У токових альтанках, як на прилавках, можна знайти сотні яскравих цяцьок: камінці, кісточки, квіти, черепашки равликів, монети, кришечки від пластмасових пляшок, мертвих цикад, гриби, яскраве пір’ячко, навіть ножі, виделки та дитячі іграшки.

Зрозуміло, що в магазині альтанники це добро не придбали, довелося їм здобувати матеріальні цінності для оздоблення злочинним шляхом: викрасти у людей або й у коханих сусідів. Одного разу в колекції альтанників знайшли навіть зубну щітку (для беззубої істоти справді потрібна річ!), справжні діаманти (ну, припустімо, особинам жіночої статі не зашкодять) і штучне око (креативний підхід у спокусника). Фермер, у якого пропали ключі від машини, знайшов їх у найближчій альтанці садівників.

Золотий альтанник (*Sericulus aureus*)

Жива природа

Prionodura newtoniana

У кожного майстра – свій
нрав і права

Оптичний обман

Самці альтанників – фанати своєї справи. Вони витрачають на будову альтанки понад 70 % часу, невпинно впорядковують предмети дизайну, перекладаючи їх з місця на місце. Дослідники навмисне втручалися у цей процес і без відома господаря прикрашали токовище квітами чи камінцями. Власник „танцмайданчика” одразу помічав безлад. Деякі предмети, які на його думку порушували гармонію, безжально викидав, а іншим знаходив краще місце.

Вчені зауважили, що предмети на токовищі розкладені у визначеному порядку і виконують певну функцію. Деякі альтанникові, наприклад *Chlamydera nuchalis*, більші предмети розміщують далі від альтаночки, а дрібніші – ближче до неї. З альтаночки (а саме там стає самичка, коли самець демонструє їй свої багатства) здається, що всі об'єкти – камінці, кісточки і різнокольорові принади – однакового розміру (див. фото вверху). Завдяки таким архітектурним хитрощам відбувається оптичний обман – „жених” здається більшим за свою будову, бо виділяється серед начебто однакових за розмірами предметів підстилки. Ці закони перспективи використовують професійні архітектори, які навчалися у спеціальних вишах. А хто навчив цих премудростей пташок? Природа мудра!

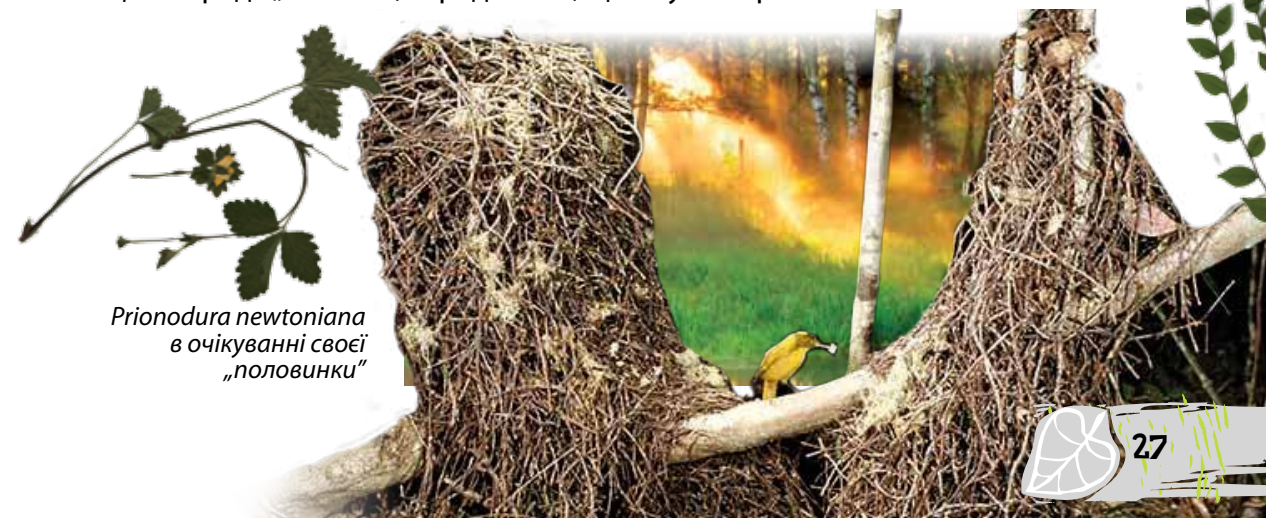
Австралійський орнітолог Джон Ендлер вважає, що не лише розташування предметів різних розмірів, але й гра світла поблизу альтанки не випадкова: кожен самець краще помітний на тлі певного кольору.

Вразивши самичку, самець може розраховувати на продовження роду. Обраниці сидять неподалік на гілочках дерев чи кущів і приглядаються до роботи майстра. А він зацікавлює їх: по черзі бере у дзьобик знайдені предмети і демонструє своє багатство.

Облаштування токовищ у альтанників різне. У деякого танцмайданчик і альтанкою не назвеш. Не заморочуються альтанники *Scenopoetes dentirostris*. Вони розчищають діляночку від листків і розкладають їх світлим нижнім боком догори. Якщо листячко зів'яло, птах відкидає його за межі окресленого кола, і згодом з цього листя утворюється бордюрик.

Золотий альтанник (*Sericulus aureus*) має доволі простеньку альтанку. Альтанка *Clamydera lauterbachii* складніша – вона має вигляд коридорчиків, які перетинаються між собою. Атласні альтанники (*Ptilonorhynchus violaceus*) – дизайнери досконалі, вони не бояться людей, оселяються поблизу наших помешкань, що в повній мірі відображається на іграшках у їхніх колекціях. Садівник Макгрегорі або золоточубий (*Amblyornis macgregoriae*) вибудовує колону посеред майданчика, а бурий садівник (*Amblyornis inornatus*) та деякі інші будують шатра (з одного боку відкриті) і вичурно їх оздоблюють.

Не всі беруть лише дизайном і красою. Альтанка золотої пріонодури (*Prionodura newtoniana*) вражає розмірами. Більшу частину року ця невелика (завбільшки з дрозда) пташка будує височенні колони з гілочок заввишки 2–3 м, розташовані на відстані приблизно 1 м. Між ними укладає білі квіти або світлі частини рослин, лишайників, влаштовуючи подіум танцмайданчика. В радіусі 2–3 метрів ще кілька деревець прикрашає гілочками. І все це – заради „коханой”, заради того, щоб бути обраним нею.

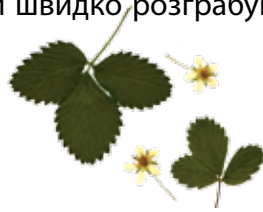
Prionodura newtoniana
в очікуванні своєї
„половинки”

Визнаному майстрові дещо пробачається

Деякі твори відомих художників не є досконалими, але все одно мають дуже велику вартість – ім'я має значення. Так і у альтанникових птахів. Обравши самця завдяки досконалій роботі, до наступного його творіння самичка ставиться менш прискіпливо. Не знайшов „митець” цього разу стільки синеньких гудзичків, а корки від пляшок траплялися лише зелені (якусь іншу водичку завезли в кіоск), та ще й хтось із конкурентів поцупив з-під носа блакитний гребінчик. Нічого, самичка здогадується, на що здатний улюблений дизайнер, та й архітектура споруди не підвела!

Якщо самичці набридає на танцмайданчику, вона йде, не реагуючи на закличні крики самця. Трапляється, самець покидає своє ідеально впорядковане господарство та біжить за нею. І дарма! ☺ Шлюбний сезон закінчиться лише в грудні, і токуючі сусіди швидко розграбують кольорові принади з покинутої альтанки.

Хімія керує

Після завершення токування птахи збираються у зграї. Самці ще час від часу відвідують і підправляють свої альтаночки, приносять до них нові іграшки. Навіщо? Можливо, естети стараються не заради самочок? Чи це в них така гра і творча діяльність приносить їм задоволення? Ні, вчені з'ясували, що молодь і кастровані тварини не проявляють інтересу до будівництва і прикрашання альтанок. Отож, такою поведінкою керують статеві гормони – і тут без хімії не обійшлося.

Шлюбна поведінка, вбрання, пісні, танці – це вторинні статеві ознаки. Будівництво дивовижних токовищ – альтанок – є особливістю шлюбної поведінки альтанникових птахів. У когось – роги, у когось – красивий хвіст, у когось – зваблива пісня, а у альтанників – пергола¹ і колекція кольорових предметів.

Нехай так. Нехай тут знову керують гормони. Але дивлячись на заклопотаного альтанника, забуваєш про це. Здається, що це під впливом весни і почуттів...

¹Пергола – те ж саме, що й альтанка.

